

17. О Лубенскомъ Мгарскомъ Преображенскомъ монастыре // Полтавские епархиальные ведомости. – 1865. – № 15. – С. 59–76.
18. Павловскій И. Ф. Къ исторіи Полтавской епархіи / Иванъ Францевичъ Павловскій. – Полтава: [б. и.], 1916. – 182 с.
19. Православныя русскія обители: Полное иллюстрированное описание всехъ православныхъ русскихъ монастырей въ Россійской имперіи и на Афоне. – [Репринт. изд.]. – Санктъ-Петербургъ: Издательство «Воскресеніе», 1994. – 736 с.
20. Сведенія о Полтавско-Переяславской епархіи и ея архипастыряхъ / [Сост. игумень Поліевкть]. – Полтава: Типографія брат. Пигуренко, 1868. – 123 с.
21. Степовик Д. Історія української ікони Х–ХХ століть / Дмитро Степовик. – Київ: Либідь, 1996. – 440 с.; іл.
22. Филипп (Осадченко), архиеп. полтавский и миргородский. Мгарский Спасо-Преображенский монастырь. Обзор истории и миссионерства, жизнеописание выдающихся деятелей, связанных с обителью / Архиепископ Филипп. – Полтава: АСМІ, 2008. ? 328 с., илл.
23. Центральний державний історичний архів України у місті Києві (далі – ЦДІАУК). – Ф. 142: Ладанский Покровский девичий монастырь. – Оп. 2. – Спр. 26. – Арк. 187–188.
24. ЦДІАУК. – Ф. 142. – Оп. 2. – Спр. 28. – Арк. 362.
25. ЦДІАУК. – Ф. 159: Густынский Свято-Троицкий мужской монастырь. – Оп. 2. – Спр. 139. – Арк. 1.
26. Чубовъ М. Святыни Св.-Троицкаго Велико-Будищскаго общежительнаго женскаго монастыря / Михаил Чубовъ // Полтавские епархиальные ведомости. – 1904. – № 22–23. – С. 885–891.

SUMMARY

Olena Asaulenko

The shrines of the Poltava monasteries in the XIX century

The article gives an outline of shrines and religious values of the Poltava monasteries in the XIX century. Spiritual functions of monasteries are studied and analyzed on the basis of published and unpublished documentary materials.

Key words: monasteries, Orthodox monks, Poltava Bishopric, icon, relic.

Олег Беген,

*викладач кафедри церковної історії
Українського католицького університету (м. Львів)*

СПРОБА ВЛАДИКИ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА ЗАПРОВАДИТИ КАТОЛИЦЬКУ АКЦІЮ У СТАНІСЛАВІВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ

У міжвоєнних роках ХХ ст. Греко-Католицька Церква була втягнена у затяжний внутрішній конфлікт, пов'язаний з баченням майбутнього розвитку самобутності цієї інституції. Греко-католицьке духовенство поділилося на два табори – з орієнтацією просхідною (візантійською) та прозахідною (латинською). Це розходження загострилося знову у середині 1930-х років, що було наслідком запровадження у Галицькій митрополії Католицької Акції. У цій розвідці

проаналізовано діяльність товариства „Скала”, яке було створене єпископом Григорієм Хомишиним для поширення ідей Католицької Акції у Станіславській єпархії. Діяльність товариства відзначалася певною регіональною специфікою та виражала погляди прозахідного (латинського) табору греко-католицького духовенства.

Ключові слова: Греко-Католицька Церква, Григорій Хомишин, Станіславська єпархія, Католицька Акція, Товариство „Скала”.

У 20–30-х роках ХХ ст. Греко-Католицька Церква була втягнена у затяжний внутрішній конфлікт, пов’язаний з баченням майбутнього розвитку самотності Церкви. Греко-католицьке духовенство поділилося на два табори – із просхідною (візантійською) та прозахідною (латинською) орієнтацією. З діяльністю цих таборів виникала причетність самої Церкви до справ обрядових, а особливо celibату, та навіть політичних симпатій. Прихильниками ідеї візантійства були митрополит Андрей Шептицький (1901–1944) і духовенство Львівської архієпархії. Цей церковний табір наголошував на потребі повернення до джерел власної духовності та чистоти обряду, бо від Берестейської унії до початку ХХ ст. греко-католицький обряд запозичив у Римо-Католицької Церкви велику кількість латинських практик, які не були притаманні східній духовності, – вважали вони. Очищення обряду могло спричинитися і до пришвидшення місійної праці Греко-Католицької Церкви на Сході, особливо серед католиків Росії. Інший табір греко-католицького духовенства, відомий як „латинники”, засуджував такі погляди та виступав за максимальне зближення Греко-Католицької та Римо-Католицької Церков. „Латинники” стверджували, що зближення греко-католиків і православ’я приведе Церкву до нової „схизми”. Лідером „прозахідного табору” був станіславський єпископ Григорій Хомишин (1904–1949). Частково таких поглядів дотримувався перемиський єпископ Йосафат Коциловський (1916–1946), хоча його звернення до вірних єпархії були значно поміркованіші, ніж пастирські листи Г. Хомишина. Розходження між обома таборами знову загострилось у середині 1930-х років, що було наслідком запровадження у Галицькій митрополії Католицької Акції. Католицька Акція – міжнародна інституція, що гуртувала у своїх лавах мирян, які готові були стояти в обороні Церкви, християнських моральних цінностей та нової євангелізації. У Західній Європі імпульсом до творення католицьких організацій стала енцикліка „*Rerum novarum*” папи Лева XIII 1891 р., яка досить докладно окреслювала соціальну доктрину Церкви [6, с. 9–10]. Мирянський католицький рух доволі довго залишався маргінальним явищем, аж поки не був визнаний папою Пієм Х під назвою „Католицька Акція” в енцикліці «*Il fermo prosimo*» (1905) [1, арк. 27]. Коли Пій Х бачив у мирянах лише помічників Церкви, то його наступник Пій XI підняв статус мирянських організацій, надаючи світським католикам право апостольської праці у суспільстві нарівні з Церквою. З таких ініціатив папи Пія XI зароджується вже інституція, яка отримує ту ж назву – „Католицька Акція”. Цей новий масовий організований рух мав спонукати вірних до праці у релігійних і суспільних сферах. Пій XI надав перевагу масовому католицькому рухові як єдиному чиннику, що міг активно впливати на стан європейського суспільства [5, с. 32–33]. Папа хотів, щоб Акція набула міжнародного значення, тому закликав створити у кожній країні структури Католицької Акції, які працювали б для нової євангелізації [4, с. 228].

У 1931 р. єпископат Греко-Католицької Церкви запровадив Католицьку Акцію в Галицькій митрополії, таким чином солідаризуючись із мирянським рухом у Католицькій Церкві. Українські владики для продуктивної праці Акції створили свій керівний орган – Генеральний інститут Католицької Акції з центром у Львові. Його генеральним асистентом початково став єпископ Іван Бучко, а згодом – єпископ Микита Будка. Президентом Генерального інституту був обраний д-р Маркіян Дзерович (1931–1939) [7, с. 22; 27, с. 14–18]. Проте Католицька Акція не стала консолідуючим елементом серед українців – греко-католиків. Одразу далася взнаки певна регіональна заангажованість різних владних чинників. Галицька митрополія того часу складалася з трьох єпархій, і майже кожна з них, відповідно до специфіки, а фактично – на власний розсуд, створювала інституції, що вважали себе частиною Католицької Акції. Така ситуація не сприяла повноцінному розвитку католицького руху, а, навпаки, ділила його на дрібні єпархіальні структури, що визнавали над собою владу лише місцевого єпископа. Тому створений центральний орган управління католицьким рухом – Генеральний інститут – майже не впливав на розвиток католицьких об'єднань поза Львівською архієпархією.

Завданням нашої короткої розвідки буде розглянути впровадження у Станіславській єпархії Католицької Акції єпископом Г. Хомишином та представити специфіку й колорит, які надав владика своїм товариствам. Хомишин прихильно сприйняв запровадження Акції, визнаючи себе послідовником справи папи Пія XI, та з великим запалом узявся до впровадження ідей Католицької Акції у галицькому суспільстві. У 1933 р. єпископ звернувся до вірних з пастирським листом про Католицьку Акцію, у якому обґрунтовував необхідність впровадження такого руху в українське суспільство, наголошував на занепаді моралі та відповідальності кожного мирянина перед Церквою [8, с. 256]. У відозві „Організаційні основи католиків”, що була опублікована 21 жовтня 1934 р., єпископ навчав, як організувати католицькі об'єднання на місцях. Владика вказував на аполітичність Акції, що не могла мати нічого спільного з політикою, а повинна була працювати на оздоровлення суспільства і тим самим позитивно впливати на політичні події [11, с. 1–3]. Разом із цією відозвою єпископ сповіщав про створення нового товариства під назвою „Скала”, яке мало стати основою для розбудови в Станіславській єпархії ідей Католицької Акції. Відозва і лист про створення нового товариства були розіслані по усіх парафіях єпархії. Крім того, „Скала” отримала свій статут, який теж було розіслано всім парохам. Від часу отримання парохами листів рекомендувалося змінити офіційну назву читальень, що тоді працювали практично при кожній парафії: з „Парохіальна читальня” – на „Парохіальна читальня „Скала”, що означало перехід усіх інституцій такого характеру в пряме підпорядкування Головному відділу товариства „Скала” у Станіславові [11, с. 1–3].

Статут „Скали” свідчив, що об'єднання мало допомагати у поширенні та поглибленні освіти й культури серед українського народу та покращувати його релігійно-моральне життя. Також статут зазначав: „Для досягнення своїх цілей товариство має:

- 1) видавати та поширювати книжки та часописи;
- 2) проводити лекції, реколекції та курси;
- 3) закладати читальні по усіх парафіях;
- 4) заснувати бібліотеку та архів” [19, с. 6–7].

Як і в інші, схожі товариства, „Скала” повинна була об’єднати всіх віруючих доброї волі та через них поширювати католицькі цінності. Єпископ надав право товариству „Скала” при кожній парафії закладати читальні, які стали б її інтелектуальним центром. Проти таких нововведень у Станіславській єпархії виступили дві українські організації – „Просвіта” і „Ревізійний союз кооперативів”, вважаючи, що Г. Хомишин впроваджує нове об’єднання для витіснення вже існуючих. Звичайно, такі думки мали право на існування, бо, скажімо, читальні „Скали” створювали конкуренцію читальням „Просвіти”, яку ті розуміли як замах на монополію. Зрештою, Хомишин пояснював, що конкуренція – не найгірший чинник розвитку, та й функції і завдання цих організацій були різними, що не заважало розвиватись усім [8, с. 257–258].

Перші загальні збори товариства „Скала” відбулися 25 листопада 1934 р. в Станіславові [17, с. 5]. Керівним органом став Головний відділ товариства, до якого увійшли: д-р Іван Волянський (Голова відділу), д-р Лев Голінастий (секретар), Євген Барановський (заступник голови відділу) та Теодор Мартинець (скарбник). Членами Головного відділу стали: о. д-р Василь Василик, Федір Величко, о. Роман Лободич, о. проф. Лука Микитюк, д-р Богдан Несільський, д-р Антін Перегінець, Степан Слюсарчук, Северин Снігурович. На випадок відсутності членів відділу обрано їхніх заступників – Івана Головенка, Олександра Лапічака, Осипа Марківа, Михайла Тихонюка. Членами наглядово-ревізійної комісії товариства стали: о. д-р Авсентій Бойчук, о. Юстин Гіряк, Ізидор Пісецький. Розмістилося товариство „Скала” у Станіславові за адресою: вул. Перацького, 21 [17, с. 5]. З постановням „Скали” пов’язували новий сплеск активності священників на просвітницькій ниві під керівництвом єпископа Хомишина.

Головному відділу доручили дбати про вишкіл кадрів. Це було найголовнішим завданням, бо діяльність товариства, що мала охопити усі парафії Станіславської єпархії, вимагала великої кількості надійних працівників, яких, звичайно, для такої праці й у такій кількості не було. Тому при Головному відділі створили два підвідділи – організаційний та люстраційний. Перший підвідділ готував інструкції для теренових гуртків, видавав обіжники з корисною інформацією, відозви та послання. Люстраційний підвідділ займався перевіркою діяльності теренових гуртків товариства, читалень „Скали” та стежив за виконанням поставлених завдань на місцях [15, с. 4]. Єпископ Г. Хомишин заборонив священникам керувати одразу двома товариствами. Часто так було, що на парафії існувало два просвітницьких товариства: світське „Просвіта” та релігійне „Скала”. Єпископ видав свою заборону, виходячи з того, що людина, яка одночасно відповідає за дві важливі справи, занедбає обидві. Хоча належати одразу до різних товариств священникам не заборонялося (якщо діяльність товариств не суперечила Христовій науці) [15, с. 4]. Головний відділ почав масштабну акцію з підготовки кадрів. Було оголошено, що кожний деканат повинен скерувати до відділу чотирьох священників для проходження спеціальних курсів інструкторів. Після закінчення вишколу ці інструктори були зобов’язані проводити свої курси – по деканатах та парафіях [15, с. 4].

22 липня 1935 р. Хомишин опублікував пастирський лист під назвою „Віра національна чи об’явлена, або розпад чи шлях творчості”, у якому вкотре виступив проти домінування національних ідей над релігійними [25, с. 1–3]. Написання цього

пастирського листа викликало конфлікт між Хомишиним, з одного боку, та деякими світськими установами, з іншого. Владика гостро розкритикував товариство „Просвіта” та „Український ревізійний союз кооперативів” за те, що вони виступали проти діяльності „Скали” та відстоювали власні, досить часто і вузькопартійні інтереси. Єпископ нагадав, що „Скала” була одним із засобів впровадження Католицької Акції, яка не мала нічого спільного зі світськими чварами, а тому не підпадає під засади т. зв. національної віри, а лише підпорядковується Церкві. Хомишин гостро картав галичан за те, що вони надавали перевагу національній вірі над Христовою [25, с. 1–3]. Звичайно, така риторика єпископа викликала нерозуміння та шквал критики, але владика досить чітко означив свої позиції та послідовно і безкомпромісно відстоював їх.

Під кінець 1935 р. Головний відділ товариства „Скала” офіційно звернувся до Міністерства скарбу у Варшаві з проханням звільнити читальні „Скали” від різних сплат на користь держави [18, с. 5], на що 9 грудня 1935 р. отримав лист Ч.V.12./1/47/35 від Скарбової палати м. Станіслава, в якому йшлося: „Товариство „Скала”, яке знаходиться на вул. Перацького, 21 та має заапробований статут греко-католицьким єпископом з дня 5.02.1934 року Ч.1061/О.Е, який також затверджений воеводою 16 серпня 1934 року Ч.В.Р.56/21/34, і є товариством з діяльністю виключно релігійно-освітньою, звільняється від оплат, передбачених статтями 16; 112, пункт 3; 120, пункт 1, 2; 137, пункт 8; 144, пункт 1; 160, пункт 3, уставу з дня 1 липня 1926 року” [18, с. 5]. Тобто всі оплати, передбачені для товариств, були скасовані стосовно „Скали”, що дало змогу зекономити кошти та використати їх на добротину діяльність.

23 квітня 1936 р., згідно зі статутом товариства, було скликано другі загальні збори, що відбулися у Станіславові у залі єпископського будинку на вул. Перацького, 1 [21, с. 5]. Збори відкрив голова товариства Іван Волянський [13, с. 4]. Головний відділ відзвітував про свою роботу за останній рік [21, с. 5]. За перший період діяльності товариство провело 16 засідань, на яких розглянули 495 справ, 187 прохань про прийняття у члени товариства, 160 звітів з перегляду зборів теренових секцій, 11 листів та залагодили 120 канцелярських справ [13, с. 4]. Крім того, канцелярія повідомила про створення спеціальної картотеки на усіх членів товариства, що мало полегшити працю самого відділу [13, с. 4]. Та головним пунктом звіту був успішний розвиток „Скали” за останній рік. Головний відділ зазначав, що центральний осередок товариства нараховує 333 члени, саме товариство – 187 читалень, у яких 5500 членів по всій єпархії. Після виголошення звіту вибрали делегацію у складі В. Миновського, Е. Барановського та А. Марущака, що мала подати звіт єпископові Г. Хомишину про хід зборів та прийняті рішення. У зборах взяло участь понад 200 осіб [13, с. 4].

Збори були присвячені не лише звітності, але і виробленню ідеологічних засад товариства. Велику увагу було звернено на поборювання ідеологічних опонентів. Осип Назарук виголосив реферат „Узасаднення „Скали”, в якому підняв проблему конфлікту між „Скалою” та „Просвітою”. Він засудив безпрецедентну агітацію „Просвіти” проти „Скали”, вказуючи на те, що „Просвітою” керують різні політичні сили, які, своєю чергою, виступають проти Церкви. Назарук наголошував, що „Просвіта” давно втратила авторитет у галицькому суспільстві, а тому не може

вважатися всенародною організацією, тим більше, що „Скала” була ідейним католицьким товариством, а „Просвіта”, за словами Назарука, стояла на роздоріжжі світоглядів [29, с. 3–5].

Після закінчення других загальних зборів „Скали” українська преса почала жваво обговорювати їх. Наприклад, „Українські вісті” критикували „Скалу” та загальні збори, вказуючи на те, що надто мало членів узяли в них участь. Серед учасників, на думку „Українських вістей”, було багато священиків і кілька селян, які не розуміли, навіщо їх туди покликали. Часопис викривав вади „Скали”, що пропагувала християнські цінності, а сама не погоджувалася співпрацювати з іншими католицькими товариствами в лоні Греко-Католицької Церкви [14, с. 5]. „Скала” реагувала миттєво на такі закиди, звинувачуючи опонентів у перекручуванні фактів та наклепів.

Незважаючи ні на що, товариство стрімко розвивається. Вже на липень 1936 р. „Скала” нараховувала 200 читалень, а рішення з останніх зборів зобов’язувало на кінець цього ж року відкрити 300 читалень [19, с. 6–7]. Для ідеологічного росту членів було опубліковано окремою брошурою реферат „Узасаднення „Скали” і розіслано її в усі читальні та парафії Станіславської єпархії. Брошура інформувала своїх читачів про мету та завдання „Скали”, а головне – чітко окреслювала своїх опонентів, піддаючи їх жорсткій критиці. За розповсюдження ідеологічної брошури відповідала редакція „Нової зорі” [10, с. 4].

У 1937 р. відбулося засідання Головного відділу за участю 23 осіб, на якому було ухвалено скликати на 7 травня 1937 р. загальний річний з’їзд [22, с. 1]. На цьому з’їзді „Скали” були присутні понад 200 осіб, 150 делегатів та велика кількість селян. Як завжди, був зачитаний звіт за останній рік діяльності, з якого випливало, що товариство отримало постійну дотацію, кошти від якої пішли на: 1) ведення канцелярії; 2) організаційний відділ; 3) відрядження членам товариства; 4) випуск об’їзників; 5) догляд за центральним приміщенням; 6) бібліотеку; 7) видавничу діяльність. За останній рік товариство видало чотири книжки: 1) „Узасаднення „Скали”, 2) „Світ летить у пропасть”, 3) „Скала” та „Просвіта”, 4) „Роздуми про Унію”. Зі звіту стало відомо, що „Скала” налічувала 289 читалень та 14 280 членів. У 92 читальнях були свої бібліотеки, в яких зберігалось понад 11 тисяч томів літератури. Найбільші бібліотеки розташовувалися у таких містечках і селах Станіславської єпархії: Делятин, Кам’янка, Корнич, Більча Золота, Лисівці, Джурни, Звенигород, Єзупіль, Коломия, Королівна, Хотимирів, Нижнів, Григорів, Космач, Усте Зелене, Стопчатів, Пнів, Озерни [16, с. 4–5].

Доповідачі відзвітували, про діяльність теренових гуртків „Скали”. Так, у 1936 р. було створено 34 драмгуртки, 12 хорів, 2 духовні оркестри та 1 струнний оркестр. Теренові організації провели 120 імпрез просвітницького характеру. Товариство „Скала” передплатила для своїх гуртків велику кількість періодики, у т. ч. часописи „Правда”, „Місіонер”, „Український Бескид”, „Христос – наша сила”, „Нова зоря”, „Наш приятель”, „Лицарство Пресвятої Богородиці”. У 1936 р. було засновано 102 читальні та додалося 950 членів [16, с. 4–5]. На з’їзді вибрано нових членів до Головного відділу: д-ра Г. Заморока, проф. М. Микитюка, д-ра Л. Голінатія, Т. Мартинця, Б. Несільського, та трьох членів – до ревізійної комісії [24, с. 1]. Зі звіту випливало, що за 1936 рік члени товариства мали 561 поїздку по Станіславській єпархії, 532 присвячених читанню лекції. Крім того, члени „Скали” брали участь в 11 деканальних

конференціях [20, с. 2]. Головний відділ інформував, що завершено створення керівного апарату товариства. У 1936 р. для організації праці відділу було прийнято проф. Шкварка, Оліновича, Реннера та Бодака. З січня 1937 р. до них долучилися Гриневич, Іванишин, з лютого цього ж року – Сіятівський, Король та Олесницький. Отже, відділ був повністю укомплектований, що дозволяло йому активно діяти [20, с. 2].

Уже відома нам газета „Українські вісті” дала оцінку праці з’їзду товариства „Скали”, докорінно змінивши свою попередню думку, і цього разу визнала „Скалу” організацією високого рівня. На усіх справах враження те, що інституція, яка існує кілька років, змогла досягти такого успіху, охопивши своїми структурами 15 тис. членів. Тепер уже „Українські вісті” критикували „Просвіту” за нечітку, незрозумілу позицію щодо „Скали”, звинувачуючи її у тому, що вона бунтує своїх членів проти осередків „Скали”. Уперше за цілий час протистояння між релігійними і світськими організаціями світський часопис позитивно оцінив політику єпископа Г. Хомишина [28, с. 3].

22 жовтня 1937 р. єпископ Г. Хомишин та єпископ-помічник І. Лятишевський разом з Головним відділом товариства „Скала” провели засідання, на якому накреслили план розвитку видавничої справи „Скали” до кінця 30-х років [23, с. 1]. Протягом 1937–1939 рр. товариство провадило у краї активну просвітницько-релігійну діяльність, про що свідчать масові звернення теренових гуртків „Скали” до Станіславського повітового староства, з проханням дозволити товариству проведення різних свят, фестин, вистав, релігійних акцій тощо [3, спр. 582, 583, 586, 604, 607, 608].

1938 р. у пресі знову розгорілася дискусія навколо „Скали”. Деякі церковні діячі Станіславської єпархії стверджували, що до структур товариства увійшло багато світських осіб, які переслідували власні політичні цілі. Чільні лідери товариства вважали, що „Скала” розвивається у двох напрямках, які заперечують один одного. Перший, накреслений єпископом Г. Хомишином, полягав у пришвидшенні розвитку Католицької Акції у Станіславській єпархії. Другий характеризовався як народницький, його здійснювали куратори теренових гуртків. Хоча про них відгукувались, як про людей доброї волі, але часто вони не мали уявлення, що таке Католицька Акція. Духовенство звертало увагу, що ці особи використовували товариство „Скала” для побороювання своїх політичних опонентів, а не для апостолату мирян на українських землях, до чого і було покликане товариство. Тобто відбувалося мимовільне втягування „Скали” у політику та відведення їй ролі, яку мали виконувати інші структури [26, с. 2]. Звіти діяльності „Скали” дійсно свідчили про проведення масових світських акцій [3, спр. 614, 629], тоді як занедбувались релігійні [12, с. 1]. Наприклад, у багатьох звітах можемо простежити занедбання благодійних та катехитичних акцій, що повинні були займати головне місце у діяльності товариства [26, с. 2]. Скарги деяких священників мали усі підстави, оскільки справді порушувався статут товариства. Деякі звіти, що надходили до Головного відділу, чітко вказували на те, навіть багато священників не до кінця розуміли важливість Католицької Акції, а тому баналізували усе пов’язане з нею [2, спр. 320]. З огляду на це, Хомишин проголосив у 1938 р. т. зв. „Напрявні” для розвитку товариства, чітко визначивши цілі розвитку „Скали”: виховання справжніх апостолів та відкидання будь-якої політичної діяльності. Після оголошення „Напрямних” чимало світських діячів покинули товариство [26, с. 2]. Варто

ззначити, що до кінця так і не вдалося подолати подвійну діяльність „Скали” та перевести її в суто релігійне русло. Попри це, активну працю товариства під час 1938–1939 рр. усе ж таки можна охарактеризувати як вдалу спробу знайти своє місце в реаліях тогочасної Галичини, що було пов’язане насамперед із жорсткою конкуренцією між різними світськими та церковними об’єднаннями.

Що ж до особи самого єпископа Г. Хомишина, то спротив його діяльності був досить помітним. Владику протягом усього міжвоєнного часу критикували як прихильники націоналістичного табору, так і прихильники просхідного – всередині Греко-Католицької Церкви. Створені ним задля запровадження ідей Католицької Акції інституції не підтримували контактів із іншими, схожими, католицькими об’єднаннями у Галицькій митрополії. Незважаючи на постійну критику української преси у бік владики, польська преса високо оцінювала діяльність єпископа Хомишина, вважаючи його єдиним з греко-католицького єпископату, хто дійсно говорив правду про українські справи, розкриваючи суть непорозуміння у греко-католицькому середовищі [9, с. 9–10].

На кінець зауважимо, що спроби єпископа Хомишина запровадити Католицьку Акцію у Станіславській єпархії мали позитивні результати, хоча діяльність товариства „Скала” обмежилася лише однією єпархією.

1. Archium Państwowe w Przemyślu. – Zespół: Akta Biskupstwa Grekokatolickiego. – Sygn. 9582 (O encyklice Piusa X *II fermo prosimo*. Duszpasterski Kurs Akcji Katolickiej w Przemyślu. 1934 r.).
2. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 320.
3. ДАІФО. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 582, 583, 586, 604, 607, 608, 614, 629.
4. Niparko R. Akcja Katolicka, Encyklopedia Katolicka. – Lublin. 1995. – Т. 1.
5. Leszczyński Ę. Akcja Katolicka w Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. – Lublin; Pelplin, 1996.
6. Wilczyński L. Katolickie organizacje młodzieży męskiej w Wielkopolsce 1860–1939. – Toruń, 2001.
7. Українська молодь Христові: документальний збірник 1933–1988. – Рим; Парма, 1991.
8. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин. – Львів, 1997.
9. Ks. Biskup Chomyszyn o Ukraińcach // Przegląd Katolicki. 77. – 1939. – Ч. 1.
10. Важне для читальні // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 90.
11. Відозва Преосвященного Григорія Хомишина. Про організаційні основи католиків // Нова Зоря. – 1934. – Р. IX. – Ч. 80.
12. Вісник Станіславської Єпархії. – 1937. – Квітень, травень, червень. – Ч. IV–VI.
13. Гарний розвиток „Скали”. Звіт Загальних зборів з дня 23 квітня 1936 року // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 31.
14. Голоси преси про „Скалу” // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 33.
15. Досвід духовенства // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 11.
16. З діяльності „Скали” // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 34.
17. З краю // Нова Зоря. – 1935. – Р. X. – Ч. 9.
18. З Товариства „Скала” // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 29.
19. За розвиток „Скали” // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 79.
20. Загальний з’їзд „Скали” 7.05.1937 // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 33.
21. Загальні збори Товариства „Скала” в Станіславі // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 28.
22. Засідання Головного Відділу „Скали” // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 26.
23. Засідання Головного Відділу // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 82.

24. Новий Відділ „Скали” // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 34.
25. Пастирський лист Григорія Хомишина, Єпископа Станіславського, до духовенства Станіславської єпархії. „Національна чи об’явлена віра, або розвал, чи шлях творчості” // Нова Зоря. – 1935. – Р. X. – Ч. 93.
26. Про два напрями діяльності „Скали” і парохіальних читалень // Нова Зоря. – 1938. – Р. XIII. – Ч. 94.
27. Редько Ю. Наше вчора, сьогодні і завтра // Католицька Акція. – 1935. – Р. II. – Ч. 2 (3).
28. Товариство „Скала” // Нова Зоря. – 1937. – Р. XII. – Ч. 38.
29. Узасаднення „Скали” // Нова Зоря. – 1936. – Р. XI. – Ч. 32.

SUMMARY

The Bishop Hryhoriy Homyshyn in order to spread the Catholic Action idea in Stanislav Diocese

During the interwar years of the 20th century the Greek-Catholic Church was involved in the lengthy internal conflict which was connected with the vision of the future development of the originality of this institution. The Greek-Catholic clergy was divided into two groups, supporting the pro-Eastern (Byzantine), or pro-Western (Latin) orientation respectively. The new divergence became more acute again in the mid-thirties, which was the consequence of the Catholic Action in Halych Ecclesiastical province. Our article aims to analyze the activity of *Skala* association, which was founded by the Bishop Hryhoriy Homyshyn in order to spread the Catholic Action idea in Stanislav Diocese. The association's activity was marked by certain regional specificity and expressed the views of the pro-Western (Latin) group of the Greek-Catholic clergy.

Оксана Безносова,

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛАШТУВАННЯ ЛЮТЕРАНСЬКИХ ПАРАФІЙ В ІНОЗЕМНИХ КОЛОНІЯХ ПІВДНЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1767–1871)

Проаналізовано розвиток лютеранських парафій у колоніях іноземців на Півдні Російської імперії. Доведено, що перебіг їхнього релігійного життя був обумовлений специфікою конфесійної системи Російської імперії.

Ключові слова: Євангелічно-Лютеранська Церква, Російська імперія, конфесія, парафія.

Однією з нагальних проблем у сучасному суспільстві є пошук гармонізації суспільних відносин. Особливої значущості вона набуває в епоху радикальної перебудови суспільства, в умовах постійної загрози соціальної нестабільності, коли саме релігія може стати мобілізуючою силою для його консолідації. При розбудові дійсно демократичного суспільства (держави) неможливо ігнорувати релігійні та суспільно-громадські потреби вірних різних конфесій. З огляду на це, досвід